

la. Povečini zaradi protinemškega prepričanja, nekateri pa tudi zaradi strahu.

Poskusili so se tudi s športom. Ta je bil na Bledu v predvojnem času dobro razvit, zato naj bi privabili mladino tudi s tem. Za vodjo športa, za »Sportwarta« so imenovali Metoda Tomca, sina lastnice hotela Jekler, današnjega hotela Jelovica, za Gorje Lovra Žemvo, za Bohinjsko Belo pa Staneta Stareta. Za objekte je skrbel Rihard Meinel. Za športno dejavnost Gorenjske pa so postavili ing. Alberta Bildsteina iz Vrbe — Velden na Koroškem — znanega avstrijskega športnega delavca še v povojnem času. Vendar razen do nekaj nogometnih srečanj v prvem letu 1941 ni prišlo, tako da tudi s tem niso imeli uspeha, saj je bil nacionalni ponos prednost v vsem, tega pa ni bilo mogoče zamenjati, tudi ne s športnim izživljanjem. Pripomnimo naj, da je to športno izživljanje na Bledu zamrlo precej prej kot na Jesenicah ali v Kranju.

Okupator pa si je znal zadržati v svojih rokah razne ustanove, ki so bile zanj še posebno pomembne. Tako pošta — vodil jo je nacist Otto Manchart — ki je bila v istih prostorih, kot je še danes, železnice na postaji Bled-Jezero, osnovne šole; ta je bila v prostorih današnje gostinske šole, in pa vrtec v prostorih današnjega župnišča. Ni potrebno omenjati, da so vse te ustanove držali v rokah Nemci; vsi privrženi člani nacistične stranke, ki so zatrdno izpolnjevali načela, katere so jim zapisali njihovi nadrejeni na Koroškem.

V zgornjih prostorih občine, v stolpu ali »turnčku« so temu rekli, je bil gradbeni urad. Ta je pripravljala načrte za morebitne gradnje na Gorenjskem. Tega je vodil najprej Mitja Valenčič iz Kranja — pozneje imenovani Šonc — za njim pa arh. Danilo Fürst. Po letu 1942 pa so preselili ta urad v Kranj. »Državni gradbeni urad — Reichsbauamt«, podrejen pa je bil takratni civilni upravi na Bledu. Tu so izdajali gradbena dovoljenja, projektirali pa so tudi vse javne zgradbe za celotno takratno Gorenjsko — Oberkrain. Poleg načrtovanja je bila dolžnost vsakega projektanta, da je opravljal tudi nadzor na določeni gradnji. To je bila torej njihova naloga — enako, kot je

bilo pač tudi po vsej Nemčiji. Ta urad je bil na Bledu le do spomladi (junija) 1942, nato pa se je preselil v Kranj. Kot se je spominjal Mitja Valenčič, so že na Bledu imeli Slovenci, ki so bili tam zaposleni, sestanke OF; verjetno bi težko rekli, da so že imeli organizacijo OF. Razmišljali so o organiziranem uporju kot zavedni Slovenci, ki se je takrat že širilo po Bledu in vsej Gorenjski.

Seveda je bilo treba misliti tudi na zabave tem številnim policistom in vojakom. Še najceneje so bile kino-predstave. Zato so v bivšem prosvetnem domu uredili kino-dvorano z 266 sedeži, po načrtih arh. Kocha z Dunaja. Njen videz je bil skoraj takšen kot danes. Na Bledu pa je bil tudi sedež kino-družbe za vso Gorenjsko »Filmtrouhand« so jo imenovali, svoj sedež pa je imela v Vili Ambrožič.

Uradniki raznih služb pa so si poiskali tudi svoja stanovanja v počitniških vilah, ki jih ni bilo malo že takrat na Bledu in tudi v hišah pri domačinih. O vsem tem gibanju nemškega življa na Bledu so vodili kaj točno evidenco; kartoteko na občini. Ta pa je zdaj povsem nepopolna, saj so jo po vojni razni naši preiskovalci in druge službe raznesli. Škoda! Z nemškimi stanovalci po zasebnih hišah pa so nastali tudi prvi kontakti z domačim prebivalstvom, kar je bilo po obveščevalni strani včasih le v korist NOB, pa tudi kakšne zanimive informacije so tako »pricurjale« na plan, sčasoma pa tudi možnosti za razne intervencije in podobno.

Naš namen v tukajšnjem sestavku je bil prikazati, kje vse so se vgnezdili nemški vojaki, policisti in druge službe okupacije. V pomislek pa naj omenimo še tole: Po popisu prebivalstva z dne 31. avgusta 1941, naj bi bilo takrat na Bledu 2.338 prebivalcev v 587 hišah. Poleg domačinov pa je bilo okoli 904 ali 28 % Nemcev — žal se točno število ne bo moglo nikoli ugotoviti — kar kaže, da so domačini — Slovenci imeli kaj težko življenje in da je treba njih akcije in odnos do Nemcev gledati pač z drugimi očmi. Prav to pa se Blejcem večkrat ne priznava.

SREČANJE MARŠALA TITA S PREDSTAVNIKI SLOVENSKIH KULTURNIH DELAVCEV V MAJU 1945 V LJUBLJANI

MARJETA ADAMIČ

Že konec maja 1945 je maršal Josip Broz — Tito prvič obiskal osvobodeno Slovenijo. Svoj obisk je pričel 26. maja v Ljubljani, kjer je bila tudi njegovačasna rezidenca, in že prvi dan dopoldan govoril navdušeni množici Ljubljancem, ki se je zbrala na

Kongresnem trgu, sedaj Trgu osvoboditve. V naslednjih dveh dneh si je ogledal Ljubljano, obiskal Gorenjsko, Postojno in Kamnik, 31. maja Celje in Maribor ter se 1. junija prek Celja odpeljal na Hrvaško. Velik del svojega časa med bivanjem v Ljubljani pa je

maršal Tito namenil sprejemom in pogovorom s številnimi delegacijami. Tako je 29. maja sprejel delegacije slovenske mladine in pionirjev, slovenskih žena ter sindikalnih delavcev, naslednjega dne, 30. maja, pa delegacije iz slovenskega Primorja in Trsta, slovenske Koroške in slovenskih kulturnih delavcev.

Predstavnike slovenskih kulturnih delavcev je maršal Tito sprejel dopoldne 30. maja 1945 v svoji začasni rezidenci, v vili bivšega tovarnarja Vidmarja v Savljah pri Ljubljani. Delegacijo je vodil pesnik Oton Župančič, v njej so bili še pesnik in ravnatelj dramskega gledališča Pavel Golia, literarni zgodovinar, univerzitetni profesor dr. Francé Kidrič, pisatelj, gledališki in književni zgodovinar in kritik, profesor dr. Francé Koblar, pisatelj in pesnik Fran Albreht ter grafik in slikar Božidar Jakac. Delegacijo je maršalu Titu predstavil takratni minister za prosveto v prvi slovenski vladi, pisatelj dr. Ferdo Kozak. Sprejema se je udeležila tudi organizacijska sekretarka Centralnega komiteja KP Slovenije, Lidija Šentjunc.

Pogovor maršala Tita s predstavniki slovenskih kulturnih delavcev je beležil takratni direktor TANJUG za Slovenijo Milan Megušar-Borut,¹ ki ga je Boris Kidrič že takoj prvi dan Titovega prihoda v Ljubljano zadolžil, da ga spremlja in beleži vse njegove govore in pogovore. Tako je Milan Megušar prisostvoval tudi pogovorom tov. Tita z vsemi delegacijami. Stenogrami teh pogovorov se, žal, verjetno niso ohranili. Na osnovi stenogramov so bili pripravljene za časopisna poročila le krajši izvlečki.

Le o pogovoru maršala Tita s predstavniki slovenske kulture in umetnosti je ohranjen širši povzetek iz stenograma,² ki ga je pripravil Milan Megušar na posebno željo dr. Ferda Kozaka. Po končanem srečanju je namreč dr. Ferdo Kozak prosil Milana Megušarja, naj poleg novinarskega poročila za objavo napiše še širši povzetek iz stenograma. Skrajšani povzetek tega pogovora je pod naslovom Predstavniki umetnosti

pri maršalu Titu objavil Slovenski poročevalec³, v glavnem le pozdravni nagovor pesnika Otona Župančiča in del govora maršala Tita. Iz ohranjenega širšega povzetka pa je mogoče zvedeti, o čem je tekla beseda v zanimivem pogovoru, ki je trajal več kot eno uro.

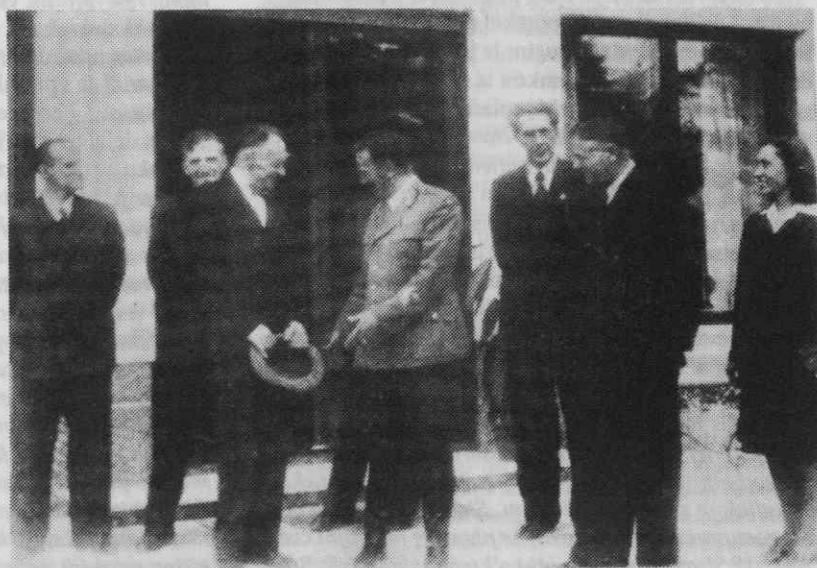
Prav zaradi zanimivosti in še danes perečih vprašanj objavljamo povzetek, ki ga je napisal Milan Megušar-Borut, v celoti. Objavljamo ga brez sprememb ali okrajšav. Narejenih je le nekaj jezikovnih popravkov, predvsem tam, kjer zapisovalec pri razreševanju iz stenograma, krajšanju besedila in prevajanju Titovega govora ni našel primerne izraza, saj je ponekod celo sam v oglatem oklepaju navedel še dobosedno Titove besede.

SPREJEM KULTURNE IN UMETNIŠKE DELEGACIJE PRI TOV. MARŠALU JOSIPU BROZU — TITU

LJUBLJANA, 30. maja 1945: Danes dopoldne je tov. maršal Josip Broz Tito sprejel predstavnike slovenske kulture in umetnosti. Delegacijo je predstavil tov. maršalu minister za prosveto federalne vlade Slovenije tov. Ferdo Kozak ter so delegacijo sestavljali pesnik Oton Župančič, ki je hkrati vodil delegacijo, Pavel Golia, ravnatelj dramskega gledališča, univerzitetni profesor dr. Fran Kidrič, pisatelj dr. France Koblar, pisatelj Franc Albreht in slikar Božidar Jakac.

Ob sprejemu je tov. maršala nagovoril v imenu delegacije pesnik Oton Župančič, ki je dejal: »*Tovariš maršal! Dragi maršal Tito! Tukaj smo predstavniki slovenske besede. Bila je zaničevana, ponižana, oskrunjena, vzeta nam je bila. Vi ste nam jo osvobodili, Vi ste nam jo vrnili in mi Vam obljublamo, da bomo služili isti stvari, za katero ste se Vi borili, veliki naš maršal.*«

Maršal Tito z delegacijo slovenskih kulturnih delavcev maja 1945

Na pristržne pozdravne besede pesnika Otona Župančiča je odgovoril tov. maršal v prostem govoru, v katerem je med drugim dejal tudi tole: »Da ni bilo slovenske besede in slovenske književnosti, če ne bi bilo vsega tega, bi ne bilo tudi Slovencev. V tem je sreča slovenskega naroda, da je vedno imel v svoji sredi sposobne ljudi, sposobne književnike, ki so znali dvigati slovensko zavest. Kako bi se sicer znašel slovenski narod, ko je bil pritisnjen z vseh strani. Slovenski književniki so odigrali veliko vlogo pri osvobojenju, mi smo jo izvedli samo vojaško. Težko bi bilo slovenskemu narodu, da se ni tako enoten znašel 1941. leta. Ta enotnost se je gradila že davno prej, čeprav je bil tu in tam razdor med Slovenci. To edinstvo se je gradilo skozi stoletja in prav slovenskim književnikom se je treba zahvaliti, da je slovenska misel ostala budna. V letu 1941 pa, ko je slovenskemu ljudstvu pretila največja nevarnost, takrat ste se Vi dvignili k upor. Med Vami so se sicer našli nekateri odpadniki, sicer pa ima vsako žito svojo ljuljiko. Pred vami stojte sedaj velike naloge. Vi boste v svobodni Sloveniji imeli polno možnost kulturnega razvoja. Sedaj Vam ne bo potrebno iskati motivov v abstrakcijah, kajti osvobodilna borba je ustvarila neizčrpne zaklade, iz katerih bo mogla slovenska književnost in umetnost črpati vse, kar je najlepšega, najplemenitejšega v človeku.«

Tovariš maršal se je pri tem obrnil do Otona Župančiča in mu dejal: »Vi, tovariš pesnik, boste z vašimi učenci mogli še veliko nuditi ne samo slovenskemu narodu, marveč vsej Jugoslaviji.«

Tovariš maršal je nato nadaljeval govor in dejal: »Vse to je potrebno, kajti brez krepke Jugoslavije, brez čvrste monopolitne Jugoslavije ne more biti svobodne in zaščitene Slovenije. To mora biti, to je zgodovinska nujnost, ki se je sedaj ustvarila ter bi bila strašna zabloda in napaka, če bi te zgodovinske nujnosti ne videli in je ne bi imeli pred očmi.«

Tovariš maršal se je nato pogovarjal s posameznimi člani delegacije ter je potekal pogovor nadvse pristržno in domače. Med drugim je tovariš maršal povedal prisotnim nekaj odlomkov iz svojega mladostnega življenja. Opisal je nekaj mladostnih spominov in slednjič dejal: »Detinstvo je človeku drago in mило, čeprav je bilo trpko in zagrenjeno, pa vendar je lepo.« Pogovor je nanesele tudi na osebnost Vladimira Nazorja,⁴ o katerem se je tovariš maršal izredno pohvalno izrazil in poudaril med drugim tudi to, da se je pesnik Vladimir Nazor izkazal osebno kot izredno hraber človek. Spomnil se je tudi mladega nadarjenega književnika Kovačiča⁵ ter je izrazil obžalovanje, da je moral mladi pesnik darovati svoje življenje po krivdi narodnih izdajalcev.

Tovariš maršal je o svojem bivanju v Sloveniji dejal: »Čeprav sem le nekaj dni v Sloveniji in imam tudi drugod mnogo opravil, moram priznati, da kar neka-ko odlašam s svojim odhodom. Slovenija človeka naravnost prevzame, njene divne planine, ta sijajni čisti zrak. Vi Slovenci si boste lahko kmalu opomogli. Sre-

ča je, da Slovenija ni tako razrušena.«

Pogovor je prešel na politična vprašanja, na vprašanje Trsta in Koroške. Ko so delegati vprašali tov. maršala, kakšen je položaj glede Trsta in Primorske, je dejal: »Dovolj dober. Bilo je močnejših diplomatskih napadov, nekaj dni celo zelo močnih, sem pa tja tudi vojaških demonstracij. Mi smo to gledali povsem hladnokrvno ter pokazali, da na nas sila nima učinka. (dobesedno: Mi smo to sasvim hladnokrvno gledali kako na nas ne djeluje sila.) Od predsednika Churchilla⁶ sem dobil sporočilo, da se bomo o vseh stvareh lahko sporazumeli. Tudi poročila, ki prihajajo iz Primorske, govore, da vladajo med našo in zavezniško vojsko zelo dobri odnosi. Za Koroško je stvar malo težja. Mi smo se morali od tam umakniti, če smo hoteli rešiti eno, smo morali vsaj začasno žrtvovati drugo (dobesedno: mi smo se morali tamo povuči, da smo spasili jedno, morali smo bar privremeno žrtvovati drugo). Mi bomo storili vse, da zaščitimo naš življ. Dokončna rešitev bo vsekakor na mirovni konferenci. Toda vztrajali bomo pri naših pravicah, da slovenski predeli pripadejo Jugoslaviji. Danes je bila pri meni delegacija iz Trsta in Primorske.⁷ Tamkajšnji položaj je dober, zlasti je zadovoljivo, ker tam vlada posebno tesen kontakt med italijanskim in slovenskim življem. Ljudstvo je tam spoznalo, da nova Jugoslavija ni stara Jugoslavija, da se tu ustvarja povsem nekaj drugega, da se tu ustvarja prava demokracija. Pri nas ne bomo trpeli nobenega nacionalnega šovinizma. Narodi morajo biti enakopravni, kajti ravno v tem leži moč neke države. Možno je neki narod zatirati, toda tako postopanje se lahko nekega dne katastrofalno konča.«

Pri tem je pogovor nanesele tudi na koroško vprašanje in je tovariš maršal dejal med drugim tudi tole: »Samo z resnično demokratično Avstrijo bo mogoče rešiti koroško vprašanje. To morejo reševati najbolj demokratični elementi, ki bodo pripravljene skupno z nami reševati to vprašanje, sicer bo stvar mnogo težja.«

»Zakaj pa je pobegnil ljubljanski škof dr. Rožman?⁸ je vprašal tovariš maršal. »Verjetno slaba vest, kajne? Vzemite na primer našega župnika Riti-ga⁹, je dejal tovariš Tito. »Kajne, učena glava in glejte, kako se je opredelil. Bil je stalno z nami. Moje mnenje je, da je treba cerkev napraviti bolj nacionalno in jo ne vezati z Rimom. Potrebno je več emancipacije. Kajti ravno sedanja vojna je pokazala in to mora biti vsakemu človeku jasno, da je rimski papež v prvi vrsti služil interesom Italije v vsej dobi fašizma. Vprašamo se, ali je papež kdajkoli vzel v zaščito interese malih narodov sploh. Ne, nikdar! Tudi takrat, ko so Italijani okupirali Slovenijo in Dalmacijo, ni papež prav ničesar napravil in ničesar ukrenil, da bi Italijani prenehali klati naše prebivalstvo. Cerkev bo morala prvenstveno služiti svojemu narodu. V tem smislu bi mogla odigrati koristno vlogo. Nam so podtikali najrazličnejše klevete, da rušimo cerkve, čeprav nismo razrušili nobene, razen tam, kjer smo bili pri-

siljeni iz vojaških razlogov, kjer je sovražnik uporabil cerkev za svojo obrambo. V Srbiji so duhovniki odigrali pomembno vlogo. Kadar služi cerkev svojemu narodu, potem je to pravilno. Vse narodno zavedne duhovnike je treba podpreti.«

Pogovor se je vrnil na škofa dr. Rožmana ter se je ob tej priliki omenil tudi zagrebški škof dr. Stepinac¹⁰. »To je bila velika preizkušnja,« je dejal maršal Tito. »Ta vojna je pomenila pravo rešeto. Dr. Stepinac se je sicer zelo slabo obnašal, mi smo mu začasno omejili bivanje, da razčistimo nekatere stvari. V svojem zagovoru močno obtožuje dr. Mačka¹¹. Tudi dr. Mačka bi pustili pri miru, čeprav je veliko dokaznega materiala o njegovem sodelovanju z Dražo Mihailovićem¹². Kljub temu ga ne bi zaprli (dobesedno: uzeli), kajti mislim, da je tako postopanje samo znak slabosti.«

Pogovor je prešel na znanega hrvaškega pisatelja Krležo¹³. Tovariš maršal je dejal med drugim tudi tole: »Dr. Krležo dobro poznam in sem z njim mnogo polemiziral. Hotel sem vplivati nanj in sem ga hotel tudi odvrniti od njegove smeri. Vedno sem pričakoval, da bo nekega dne prišel k nam. To pa tembolj, ker so mnogi njegovi sodelavci prišli med nas in z nami tesno sodelovali, kot na primer Ristić¹⁴, ki je sedaj ambasador v Franciji. Mislim, da Krleža ni občutil tega, kar bi moral. Skratka, sprašujem se, kaj naj bi Krleža sedaj pisal? Ali je sploh mogoče, da bi Krleža nekaj napisal?« Pri teh besedah je vstal pesnik Oton Župančič in naravnost zvihčen dejal: »Vidite, kako tovariš maršal pozna našo literaturo!«

Maršal Tito je nadaljeval: »Krleža je sicer nekatere stvari resnično uganil. Dejal mi je: Če pridejo Nemci in ustaši, bo to tako klanje, kot ga svet še ni videl in mi bomo naravnost izginili. Takrat sem mu dejal, da je treba verovati v ljudsko silo. To je izredna sila. Narod, to je neizčrpna sila, toda treba jo je organizirati, treba jo je zediniti, treba jo je voditi. Toda pustiti narod in vse njegove življenjske sile, pustiti, da te sile propadejo, to je največji zločin v zgodovini, ki ga ni mogoče opravičiti.« Na besede tovariša maršala je odgovoril pesnik Oton Župančič, ki je dejal: »Da, Krleža je bil človek, ki je kot črv ril po gnilobi, toda pozabil je, da je še vedno nekje živ sok.«

»Krleža bi se mogel še rešiti,« je odvrnil tovariš maršal. »Je pač človek, ki ni tako močen, da bi mogel v takih trenutkih, kakor so bili, prelomiti sam s seboj.« Pesnik Oton Župančič je nato pristavil: »Če je Krleža testo, ga bomo mi pregneti, ga bomo dobro pregneti in ga vrnili Hrvatom.«

Pogovor je prešel na hrvaško vprašanje: »Ena izmed največjih zmag in eden od naših največjih uspehov,« je dejal tovariš maršal, »v našem gibanju je, da smo uspeli v Hrvaški že takoj v začetku vzpostaviti ravnotežje s tem, da smo množice pritegnili k našemu gibanju, s čimer je hrvaški narod častno rešil svojo nalogo. Mi smo v tem uspeli in odkrito moram reči, da mi je to v največje veselje. Celotno umetniško gibanje je bila površna stvar, ki ni segla v globino. Ne-

odvisnost je bila samo fraza, hrvaškemu narodu so dali neki nov abecednik (Rečnik) in dali celi stvari pravzaprav samo zunanji videz.«

Tovariš maršal se je več kot eno uro prisrčno pogovarjal s prisotnimi delegati, ki so v tem pogovoru lahko spoznali, kako izredno se tovariš maršal zanima za kulturo in književnost. Pri odhodu je tovariš maršal dejal prisotnim:

»Dragi prijatelji! Slovenski književniki! Izredno sem zadovoljen in vesel, da sem vas spoznal in da sem lahko z vami govoril. Mislim, da bomo imeli priložnost, da se bomo še večkrat videli, čeravno ne bo to vsak mesec, vsekakor pa vsaj enkrat na leto. Kadar pridete v Beograd, me obiščite. Nadaljujte s svojim delom, ki ste ga že davno začeli in ki je rodilo veliko zmago. S tem, kar sem vam uvodoma dejal, vam nisem hotel napraviti nobenega poklona, kajti glavno delo osvobojenja ste dejansko opravili vi.«

Tovariš maršal se je nato poslovil od vsakega posameznega delegata in se poslovil od celotne delegacije potem, ko se je dal fotografirati¹⁵ s predstavniki slovenske kulture in književnosti.

OPOMBE

1. Arhiv Inštituta za zgodovino delavskega gibanja v Ljubljani (dalje Arhiv IZDG); Spomini, Milan Megušar-Borut, Srečanja s Titom v maju 1945. — 2. Arhiv IZDG, Zbirke — Z1, Sprejem kulturne in umetniške delegacije pri tov. maršalu Josipu Brozu-Titu (zapis po stenogramu). Zapis je izdelal Milan Megušar-Borut leta 1954 Arhivu Muzeja narodne osvoboditve v Ljubljani; od leta 1959 je v Arhivu IZDG. Po njegovi izjavi stenogram ni ohranjen. — 3. Slovenski poročevalec, sobota 2. junija 1945, št. 35, str. 1—2. — 4. Vladimir Nazor, hrvaški pesnik in pisatelj. V decembru 1942 je odšel v partizane, postal leta 1943 predsednik ZAVNOH in po osvoboditvi predsednik prezidija sabora LR Hrvaške. — 5. Ivan Goran Kovačić (1913—1943), hrvaški pesnik in pisatelj. V decembru 1942 je skupaj z Vladimirom Nazorjem odšel v partizane. Med peto sovražno ofenzivo junija 1943 so ga zajeli četniki in ubili v vasi Vrbnica v Bosni. — 6. Winston Spencer Churchill, britanski politik in državnik. Med drugo svetovno vojno je bil od maja 1940 predsednik britanske vlade. Sodeloval je na konferencah državnikov velikih zaveznških sil protifašistične koalicije in se postavil za arbitra pri reševanju jugoslovanskih vprašanj. V začetku je priznaval in podpiral jugoslovansko begunsko vladu v Londonu in četniško gibanje v Jugoslaviji, po letu 1943 je spremenil svojo politiko in priznal tudi narodnoosvobodilno gibanje, vendar s pogojem, da bi njegovo vodstvo privolilo v vrnitev kralja Petra II. v Jugoslavijo. Formiranje nove vlade Jugoslavije s Titom na čelu marca 1945 je dokončno onemogočilo obnovitev kraljevine Jugoslavije s starimi mejami. — 7. Poročilo o sprejemu delegacij iz slovenskega Primorja in Trsta ter slovenske Koroške je objavil Slovenski poročevalec, sobota 2. junija 1945, str. 1 pod naslovom »Primorci in Korošci pri maršalu Titu«. — 8. Dr. Gregorij Rožman, ljubljanski škof. Med narodnoosvobodilnim bojem je bil eden glavnih organizatorjev slovenske kontrarevolucije in sodelavec okupatorja. Emigriral je v Združene države Amerike. — 9. Dr. Svetozar Ritig, hrvaški duhovnik, profesor na teološki fakulteti v Zagrebu, politik. V času narodno-

osvobodilne borbe je septembra 1943 odšel na osvobojeno ozemlje, bil izbran za člana ZAVNOH in imenovan za predsednika Komisije za verske zadeve. Po osvoboditvi je bil izvoljen v ustavotvorno skupščino, v Zvezno ljudsko skupščino in v Sabor LR Hrvaške. — 10. *Dr. Alojzij Stepinac*, kardinal. Med drugo svetovno vojno je bil zagrebški nadškof. Sodeloval z ustaši in vlado Nezavisne države Hrvatske. Po vojni je bil obsojen na šestnajst let zopora in po dveh letih pomiloščen. — 11. *Dr. Vladimir Maček*, hrvaški pravnik in politik, vodja Hrvaške kmečke stranke (HSS), kot podpredsednik jugoslovanske vlade udeležen pri podpisu pristopa kraljevine Jugoslavije k Trojnemu paktu. Po okupaciji Jugoslavije in proglasitvi Nezavisne države Hrvatske je izdal poziv pristašem HSS, naj se pokorijo novi vladi in z njo sodelujejo. Od vsega začetka je odbijal sodelovanje HSS z narodnoosvobodilnim gibanjem in se zavzemal za »politiko

čakanja«. Dva dni pred osvoboditvijo Zagreba je emigriral v inozemstvo. — 12. *Dragoljub Mihailović-Draž*a, častnik bivše jugoslovanske vojske. Med drugo svetovno vojno organizator in voditelj četniškega gibanja v okupirani Jugoslaviji. Bil je minister vojske in mornarice v kraljevi jugoslovanski begunski vladi v Londonu in komandant jugoslovanske kraljeve vojske v domovini. — 13. *Miroslav Krlež*a, hrvaški pesnik, pisatelj, dramatik in publicist, zagovornik avtonomnosti ustvarjanja. Med obema vojnoma je bil eden izmed najuglednejših osebnosti v kulturniških krogih. Med okupacijo ga je ustaška policija nadzirala in dvakrat začasno zaprla. — 14. *Marko Ristić*, srbski pesnik in esejist. V času narodnoosvobodilne borbe je bil od leta 1942 zaprt v kruševskem zaporu. Po osvoboditvi je bil imenovan za ambasadorja v Parizu. — 15. Muzej ljudske revolucije Slovenije, fototeka.

PRISPEVKI O SLOVENSKEM ŠOLSTVU V ZBORNIKU ZA ZGODOVINO ŠOLSTVA IN PROSVETE (1) 1964 — (20) 1987

TATJANA HOJAN

Slovenski šolski muzej je že od leta 1964 dalje soizdajatelj Zbornika za zgodovino šolstva in prosvete. Zbornik izdaja skupaj s šolskim muzejem iz Zagreba in pedagoškim muzejem iz Beograda. Leta 1987 je izšel 20. zvezek.

Pobudo za izdajo Zbornika je dala Sekcija šolskih muzejev, ki so jo predstavljali predstavniki treh jugoslovanskih šolskih muzejev. Na posvetovanju Zveze pedagoških društev Jugoslavije, ki je bilo od 18. do 21. junija 1963 na Sljemenu pri Zagrebu, je bila ta pobuda šolskih muzejev sprejeta in sklenjeno, da je nujno sistematično zbiranje in objavljanje arhivskega gradiva iz zgodovine šolstva in pedagogike narodov Jugoslavije. Za to je potrebno zagotoviti pedagogom in šolskim muzejem potrebna finančna sredstva.

Zbornik za zgodovino šolstva in prosvete je izšel že eno leto po tem sklepu, in sicer leta 1964. V njem enakovredno sodelujejo pisci iz vseh naših republik in pokrajin. Vsako leto izide bibliografija člankov in knjig o zgodovini šolstva za posamezna obdobja iz druge republike ali pokrajine. V 13. letniku Zbornika leta 1980 so bile objavljene vse doktorske disertacije s področja pedagogike iz vseh naših republik. Tematska pa je bila doslej le številka 17. leta 1984. V njej so bile obravnavane razprave s področja zgodovine pedagoških ustanov v Jugoslaviji.

Namen Zbornika je bil pripravljati gradivo za pisanje Zgodovine pedagogike narodov in narodnosti Jugoslavije. V 20 številkah Zbornika so bile objavljene številne razprave, ki so k temu cilju veliko pripomogle.

Zbornik predstavlja našo zgodovino pedagogike v tujini, saj ga šolski muzeji zamenjujejo s tujimi publikacijami. Objavljajo obsežnejše povzetke razprav v tujem jeziku in kazalo v štirih jezikih. Zbornik je tudi glasilo šolskih muzejev. Objavlja poročila o delu v muzejih, muzejskih razstavah in jubilejih. Zbornik ima nekaj stalnih rubrik: Razprave in članki, Manjši članki in gradivo, Jubileji, Iz dela šolskih muzejev, Ocene knjig in Bibliografije.

Zbornik je bil lepo sprejet. Ob 1. zvezku je ocenjevalec Ivan Bizjak v Naših razgledih napisal: »Z gotovostjo lahko trdimo, da bi bilo v naših šolah in v odnosu do dela v njih precej boljše, če bi poznali pozitivno (in tudi negativno!) pedagoško tradicijo, če bi spoznali in vselej tudi hoteli upoštevati element zveze, če bi poznali zgodovino šolstva in pedagogike naših narodov; ta vir spoznanj bi nam v mnogočem pomagal hitreje doseči boljše rezultate, rezultate, ki bi zadovoljili zahteve in potrebe«.

Ogledali bi si še nekaj slovenskih prispevkov v Zborniku. Večjih razprav je bilo 24, v njih je sodelovalo 15 avtorjev. Obravnavali so posamezna obdobja v zgodovini šolstva, posamezna področja vzgoje in izobraževanja, slede zapisi o pomembnejših pedagoških delavcih in šolstvu v posameznih slovenskih pokrajinah in krajih. Objavljeno je tudi nekaj jubilejnih zapisov o slovenskih pedagoških društvih. Podobno vsebino imajo tudi krajši prispevki. Slovenski avtorji sodelujejo v vsakem letniku Zbornika z ocenami novih knjig s področja zgodovine pedagogike in pa s poročili o razstavah v šolskem muzeju. Nekrologi so za-